

Ajalehes Valgus 1885 avaldatud kiri Põhja-Kaukaasiast (võimalik, et Eesti-Maruhhast). Sakslased Põhja-Kaukaasias. Mennoniidid. Katoliiklased. Vene kasakad. Tatari rahvad (karatšaid, kabardiinid ja osseedid). Hobusevargused eestlastelt. Väljarändajad Tartumaalt Kavastu vallast. Kasinka. Maruhha. Viljasaagid. Põllupidamine. Viljahinnad. Veeolud. Digiteeris Andres Aule, kirjaviis muutmata.

Valgus (nr. 10), 31. märts 1885, lk. 2

Kaukaasiast. Juba ammugi oli minul nõuu, Kaukaasia rahwaste elust mõnda rida kirjutada, aga mitmesugused takistused on tänini prii aja ära kulutanud — wast nüid oli võimalik sulge kätte wõtta. Kõige pealt pean tunnistama, et suurem osa Kaukaasia rahwaid kehutama järje ja madalama waimu hariduse pulga peal on, kui Eesti põllu pidajad, mis rahwaste rumaluse, osalt maa ja kliima süü on. Kõige parema järje peal on siin Sakslased, põllu, wiljapuude ja waimu hariduse poolest. Nemad olewat 22 aasta eest Armawiri maakonda Kuubani jõe kallastelle elama asunud ja esi otsa olewat riigivalitsus neid mitmet pidi tuetanud. — Neil on iga perekonna jäuks 65 desjatini maad, mis selle perekonna päralt põlwest põlweni jääb, nagu Eesti maal Kronu walla kohad. Need maad on 20 aastat ilma maksuta nende käes olnud, pealegi oli neil ees õigus, et nendest 20nel aasta jooksul soldatisi ei wõetud. Praegu on nende külades wäga ilusad, suured ja puhtad majad ja wilja puu aiad; igalt poolt paistab nende juures puhtus ja korraline olek silma. Põllu tööd toimetawad nad masinatega. Neid on kroonu poolest Kaukaasia rahwastelle ees märgiks pantud ja seda kohut on nad täieste täitnud. — Iseäranis on Mennoniiti usulised, kelle juures priuse ja põllu mehe hooljus täiesti silma paistab. Need ei joo põletud wiina ega ka muud uimastawat jooki. Üks osa Sakslasi on Kattoliku usku aga rohke wiina joomise pärast kuulsad ja hoopis kehwas olekus. — Tõine suur jägu rahwast on Wene kasakad, kes suurtes külades elawad. Ka nende külad on kaunis ilusas korras, majad on linna moodi ridadesse ehitud ning kui mitte suurel, siis ometi wäikeselgi moodul wilja puu aedadega ilustatud. Igas kasakate külas on tore Õigeusu kirik ja palju poodisid. Kasakatel on iga mehe hinge jäuks 30 desjatini maad ilma maksuta käes. Iga noor kasakas peab 4 aastat wäe teenistuse harjutuses teenima ja sõa korral peab 22. kuni 40. aasta wanuseni oma hobuste ja sõa riistadega isamaa kaitsjaks wälja astuma. Waimu hariduses on kasakad madalal järjel; kümnest mehest mõistab üks waewalt kirjutada. — Kolmas ja kõige perekam osa on Tattarid, endised Mongollased. Neid on siin Kuubani jõe harude kallastel kolm isi seltsi. Igal seltsil on isi oma keel. Neid kutsutakse „Karatseilasteks”, „Kappartiinlasteks” ja „Hasatiinlasteks.” Nende seltside keele-murre on ühe teisele nõnda wõeras, et kahe seltsi rahwas Wene keele abil endi wahel asjad ära õiendawad. Hasatiinlased on Greeka Õigetuskust wastu wõtnud, teised on alles Muhamedi usku. Tattarid elawad suurtes külades (ahuul) kus 6—7000 hinge sees on. Majad on neil weel näutumad, weikesed, postide wahel warwastest punutud (nagu wabinatest aed Eesti maal) sawiga siledaks löödud ja walgeks lubjatud. Lagesid ega ahju Tattari majal ei ole, waid tule aseme tarwis on auk põranda sees ja suitsu tee läheb kattukse harjalt witsust punutud korstnast wälja. Waimu haridus ja kunsti tööd seisawad nende juures koguni lapse mähkmes! Nad on nagu Sakslased siia saadik, ilma maksuta Wene walitsuse all elanud, aga

siiski on nad waesed ja nãrus riietes, ehk küll kõige paremad põllud nende käes on. Nemad on elaw näitus, kui sügawasse rahwas rumaluse läbi wõib langeda! Põldude peale nad muud wilja ei külwa kui prossisi ja kukkuruusi ja ühte odra seltsi wilja, mida nad „kolbaks” nimetawad. Kartohwliid, kapstad ja muud keedu ja aia wiljad on neil tundmata asjad. Oma kahe ratta wankril (arba) weawad nad paari härgadega imeks panemise wäärt suured koormad edasi. Nende wankrid kãgisewad nõnda waljuste, et kümme wankri kãgin harjumata inimesel kõrwad huugama paneb. Härjad rakendakse siin kaelast koorma ette, ei mitte sarwedest, nagu Eesti maal. Hobuseid peetakse üksnes ratsa sõidu tarwis. Tattarid toimetawad kõik lühemad ja pitkemad kãigud hobuse turjal ning jalgsi ei lähe nad naljalt ühest perest teise. Rõõwimise ja warguse peale on nad osawad ja agarad. Kui nad tee peal mõne üksiku tee kãija kohta juhtuwad, kellel paar hobust wõi hãrga ees on ning tee kãijal püssi, rewolwrit wõi muud kaitseriista ligi ei ole, siis wõtawad nad wãgise loomad selle käest ära ja jãtawad selle nõuuta taga jãrele wahtima, kui ise mägedesse lähwad. Siitne maa on warastud loomade warjamiseks otse kui loodud, sest et ta wãga mãgine ja orgline on. Külade wahed on ikka 20—30 wersta. Kõik Tattarid ja suurem osa kasakaid kannawad poolteise jala pikkust mõeka alati wõõl, olgu töö juures ehk teed kãies. Niisugust mõeka nimetawad nad ginsool. — Kahel meie küla mehel oli tänawu suwel see õnnetus, et Tattarid kummagilt paar hobust ära wõtsiwad. Teise peremehe hobused tuliwad mõne päewa pärast kohe koju tagasi, aga teisel on tänin kadunud. Mõlemad mehed andsiwad rõõwliid kohtusse üles. Rõõwliid on teada, saab nãha mis asjast wãlja tuleb! Üleültse on Tattarid meie külast 1883. aastal 15 hobust ära kãppanud! — Lõpeks tahan weel Eestlastest mõne sõna kõnelda. Kõige esimesed Eestlastest, kes 17. aasta eest Krimmist Dukeltsaki külast ära Kaukaasia rãndasiwad, oliwad Tartlased, iseãranis Kawastu wallast päritud. Neile antud Stawropoli kubermangus Aleksandrowski maakonnas Kasinka maakoht. See maa on kaunis tasane ja hea põllu maa. Talwnisu ja hein kaswab seal enamist iga aasta hea. Eesiotsa, kui põllud söõdist üles kũntud, on nisud wãga head kasunud: ühe desjatini pealt saadud 18—20 tsetwerti. Aeg ajalt aga wãheneb lagedate põldude saak. Nũid saab lãbistiku weel 6—10 tsetwerti desjatini pealt. See tuleb wistist sellest, et sõnnikud põllule ei weeta, waid ahju kũteks pruugitakse. Heina saab 20—30 saatu desjatini pealt. Metsast ja puhtast weest on seal suur puudus. Kõige selle suure maa tũki peal ei kaswa üht puu taime, keda piitsa warreks wõiks tarwitada. Kaukaasia lagendikudel on suur rohu kasw metsa hãwitaja. Kui sügisel rohi ära kuiwab ja tule kibeke kuskilt sisse juhtub siis loitab mitu ruut penikoormat korrage ja hukkab kõik puu taimed ära. Ka on selle poolest halb, et keedu wiljad ei kaswa. Esiotsa, kui maad alles kurnamata olnud, siis on kartohwliid hãsti kasunud, aga nũid ei kaswa n’ad lõukese munast palju suuremaks ja on wesised. Kapstad, kaalid, ja muud juure ja lehe kasud ei lähe ilmaski korda. Kiwide saak on seal nõnda waewane, et kuupiik sũld umbes 20 rubla maksab. Ehituse ja tarbe puid ostawad nad turult, mis 30 wersta kaugel on. Ka on sealt seatud laudu saada, aga hinnad on umbes kolm kord nõnda kallid kui Eestimaal. Talwel olewat tuisused ja udused ilmad, nõnda et mitmel pãewal nina ei wõida ulu alt wãlja pista! — Batalpasinski maakonnas, Maruhka külas on kiwa, puid ja head wett küllalt; kõik keedu ja aia wiljad kaswawad siin ilusad aga kõrs wiljad ei taha kasuda. Suwe wilja siin sugu saab, aga talwe nisud ja rukkid lähewad enamist iga aasta nurja. Sagedaste rikub wihm õitsemise ajal wilja tera saaki, sagedaste lõõb rãnk wihm ja rahe wilja maha ja sagedaste lãmmatab rãnk rohu kasw wilja

ära. Siin elatakse suuremalt osalt karja ning mesi puude pidamisega, ka toidavad mõningad ennast süte põletamise ning kiwisüte raiumisega. — Minewal aastal maksis siin tsetwert nisu 9—10 rbla. Tänapäev on wili odaw, tsetwert nisu maksab 4—6 rbla. Umbes seda hinda maksawad ka odrad. — Söögi, joogi ja pesu wee weawad na'd hallikast, mis külast umbes werst eemal, mäe kalda sees seisab. Sealt wõiks wesi hõlpsaste maa aluste torude läbi külasse lastud saada, sest hallikas seisab lood kõrguse järele umbes 40—50 sülda kõrgemal kui küla. Küla sees tuleb wesi 8—12 jala sügawuselt kaewudesse, aga see on nõnda soolane ja wiha, et sugugi juua ei kõlba, ka kõige parem seep ei wahuta kaewu weega sugugi! — Kütmiseks pruugitakse seal sõnniku turbaid. Suwe aegus on aga see koht umbes jala pitkusid tuli terawaid ohakaid täis, kes tolli pitkuste okastega riietest läbi pistawad. Palja jallega ei wõi siis sugugi wälja minna!